

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimtieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2018 m. lapkričio 23 d.

Nr. 43 (1305)

Minime LPKTS įkūrimo 30-metį

Alytaus filialo 30-metis

Prieš mėnesį Kaune atšventėme LPKTS įkūrimo 30-metį. Garsiai, džiaugsmingai. Ir tos šventės atgarsiai nuvilnijo per visą Lietuvą. Lapkričio 18 dieną LPKTS Alytaus filialas pakvietė savo narius, jų šeimas ir visus geros valios miestelėnus į miesto teatrą šventi LPKTS įkūrimo Alytuje 30-mečio.

Šventė prasidėjo šv. Mišiomis Alytaus Angelų sargų bažnyčioje. Vėliau visi pakviesi į Alytaus miesto teatrą. Renginio prologas – literatūrinė meninė kompozicija, kuri apžvelgė mūsų tautos kančių kelią kovoje už laisvę. Valstybės himną giedojo visa salė – laisvi laisvos šalies piliečiai. Į sceną žengė LPKTS Alytaus filialo choras „Atmintis“. Jis irgi švenčia veiklos 30-mečio.

Per 30 metų chore pasikeitė daug dalyvių. Turime jau penktą vadovą. Vidui Simanauskui vadovaujant, choras ypač sutvirtėjo. Nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo choras „Atmintis“ dalyvavo visose respublikinėse dainų šventėse. Ne visi tremtinių chorai tuo gali pasididžiuoti. O kur dar saskrydžiai Ariogaloje, tremtinių dainų ir poezijos šventės. Jau nekalbant apie savo krašto ir miesto šventes. Didžiuojamės, kad dainuojamė pasipuoš naujais tautiniais kostiumais.

Į šventę mūsų pasveikinti suguzėjo gausybė svečių. Su dovanomis ir nuoširdžiausiais palinkėjimais atvyko Alytaus miesto meras V. Grigaravičius su būriu miesto savivaldybės darbuotoju, Seimo nariai J. Sabatauskas

ir L. Kasciūnas, A. Ramanausko-Vanago dukra A. Ramanauskaitė-Skočauskienė, LPKTS valdybos pirmininkės pavaduotojas E. Strončikas, LPKTS Vilniaus miesto skyriaus pirmininkas P. Gvazdauskas ir daug kitų mūsų draugų ir bičiulių.

LPKTS Alytaus filialo pirmininkė Stasė Tamašauskienė apžvelgė nueitą filialo kelią. Nuo įkūrimo Jame pirminkais dirbo A. Valatkevičius, K. Savičius, S. Kizelavičius, M. Keršulis, J. Juodžbalienė. Kiekvienas jų paliko neisdildomą pėdsaką skyriaus veikloje ir narių širdyse.

Bet šiandien mums atrodo, kad kitotokio žmogaus, kaip pirmininkė Staselė, turėti neįmanoma. Begalinės atsakomybės, teisingumo, doromo ir meilės Tėvynei pavyzdys. Ji sugeba susitelkti kolektyvą dideliems darbams ir visada eina priekyje. Kad ir švenčiant, pirmininkė priminė ir skaudžią temą fi-

lialui – mes lig šiol negalime atiduoti de Ramos pagarbos žuvusiems Dainavos apygardos partizanams – Alytaus mieste dar nepastatytas paminklas.

Na ir, žinoma, šaunus koncertas. Pilnutėlę žiūrovų salę džiugino Alytaus miesto šokių kolektyvas „Miestelėnai“, liaudiška kapela „Smiltelė“, Linkuvos kultūros centro vyrų vokalinis ansamblis „Šiaurys“. Didžiausiu apłodismentu sulaukė Alytaus rajono Butrimonų gimnazijos šokių kolektyvas „Gojelis“ – daugelio respublikinių konkursų laureatas.

Šventinė vakaronė persikėlė į Alytaus šaulių namus. Puikiai organizuotos vaišės, liaudies kapelos muzika ir daug puikios nuotaikos. Gyvuokim dar ilgai. Stiprybės, sveikatos, ilgų buvimo kartu metų, mielieji sajungos nariai ir bendraminčiai!

Ina KAŠKONIENĖ,
LPKTS Alytaus filialas

„Tremties varpų“ choro 30-mečio šventė Kuršėnuose

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Kuršėnų filialo choras „Tremties varpai“ šįmet lapkričio 17 dieną šventė savo trisdešimties metų jubilieju. Renginio vedėjas Zenonas Gestautas trumpai apžvelgė istoriją.

Choras susikūrė 1988 metais. Jam vadovavo Dangirutė Stankienė, Birutė Jarošienė, Jovita Bražukienė. Apie pirmuosius žingsnius papasakojo choro kūrimo iniciatorė, ilgametė dainininkė Eugenija Dragūnienė. Visą gyvavimo laiką choras ištikimai dalyvauja LPKTS dainų ir poezijos šventėse „Leiskit į Tėvynę“, tremtinių saskrydžiuose „Su Lietuva širdy“, kasmet vykstančiamame Ariogaloje, Kuršėnų miesto ir rajono šventėse. Choras taip pat mielai bendrauja su kitais LPKTS chorais.

Skambiomis dainomis jubiliatus sveikino jaunimo grupė „Tykiai“, lyriškomis dainomis savo šventę pradėjo kuršeniškių tremtinių choras. Jo vadovė – Jovita Bražukienė, koncertmeisterė – Danutė Streckienė. Kuršeniškius

kolegas ir visus gausiai susirinkusius žiūrovus pasveikino chorai: Šiaulių „Tremtinys“, Mažeikių „Atmintis“ ir Radviliškio „Versmė“ bei jų vadovai. Jie atliko žinomus, mégstamus, populiarus kūrinius. Nuotaikingai šventę užbaigė jungtinis choras.

Šventės proga „Tremties varpų“ choristus, vadovus pasveikino, už nuoširdų darbą, aktyvią kultūrinę veiklą padékojo LR Seimo vicepirmininkė Rima Baškienė. Šiaulių rajono savivaldybės Kultūros skyriaus vedėjas Tomas Vaitkus išeikė Šiaulių rajono savivaldybės me-

ro Antano Bezaro padėkas. Gautos padėkos ir sveikinimai iš LPKTS buvusiems pirmiesiems choro steigėjams: Eugenijai Dragūnienei, Janinai Rupšienei, Bronei Ramanauskienei, Antanui Ramanauskui ir šiuo metu aktyviai lankantiems chorą Danutei Baubinienei, Eugenijai Puščienei, Irenai Mikalauskienei, Jurgui Mikalauskui, Aldonai Šalčiūnienei, Antanui Venckui, „Tremties varpų“ vadovei Jovitai Bražukienei, koncertmeisterei Danutei Streckienei.

Spalvingomis puokštėmis, dovanėlėmis, padėkos raštais pradžiugino

daugelio širdis Šiaulių rajono savivaldybės kultūros centras, Kuršėnų Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios choristų vardu Stasė Sutkienė, seimos nariai, artimieji. Jausmingais prisiminimais pasidalijo buvusi ilgametė choro vadovė Birutė Jarošienė.

„Tremties varpų“ choristai dėkoja Pavenčių mokyklos–daugiafunkcio centro direktorei Janinai Banienei ir bendruomenėi, Kultūros centro administracijai, darbuotojams už pagalbą, palaikymą, dovanas, už nuoširdų rūpestį.

Marija ŠADLAUSKIENĖ

A. Ramanauskas-Vanagas pripažintas buvęs valstybės vadovu

Seimas antradienį pareiškė, kad partizanų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas buvo faktinis su okupacija kovojujusios Lietuvos valstybės vadovas. Už tokią rezoliuciją balsavo 91 parla-

mentaras, nė vienas nebuvo prieš, septyni susilaikė.

Dokumentu konstatuota, kad Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos prezidiumo pirmininko pirmasis pa-

vaduotojas A. Ramanauskas-Vanagas nuo 1954 metų lapkričio 26 dienos, po Jono Žemaičio-Vytauto nužudymo, iki jo paties mirties 1957 metų lapkričio 29 dieną buvo aukš-

čiausias tuo metu likęs gyvas Lietuvos valstybės pareigūnas ir kovojojančios su okupacija Lietuvos valstybės vadovas.

„Tremtinio“ inf.

Įsteigta bendra Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisija

Praėjusių savaitę Seimas sujungė Laisvės kovų ir Valstybės istorinės atminties komisijas. Pasirodo, vienos didžiausių Lietuvoje visuomeninių organizacijų – Lietuvos politinių kalinijų tremtinių sajungos nuomonė valdantiesiems nė motais. LPKTS pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas, kaip Visuomeninės tarybos prie Laisvės kovų komisijos pirmininkas, teigė, kad nei Visuomeninė taryba, nei pati LPKTS komisijų sujungimui nepritarė ir tai patvirtino kreipimasis į Seimo valdybą ir Seimo pirmimininką. Komisijų sujungimui nepriartata ir surengtoje spaudos konferencijoje.

Rugsėjo 6 dieną vykusiamė Visuomeninės tarybos prie Laisvės kovų

komisijos posėdyje LPKTS pirmininkas Gvidas Rutkauskas siūlė nejungti komisijų, o jei jų veikla netenkina, geriau pakeisti pirmininkus. Seimo narys Arvydas Anušauskas teigė, kad Laisvės kovų komisija veikia 20 metų ir nereikia jos papildomai saugoti. Seimo narė Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė atkreipė dėmesį, kad Seimo valdyba Laisvės kovų komisijos kompetencijoje esančius klausimus skiria nagrinėti Valstybės istorinės atminties komisijai. Taigi Visuomeninė taryba nutarė nepriartoti komisijų sujungimui, palikti atskiras Laisvės kovų ir Valstybės istorinės atminties komisijas.

Vis tik Seimas priėmė Seimo statu-

to pataisas (projektas Nr. XIIIP-2569(2), kuriomis nutarta sujungti Laisvės kovų ir Valstybės istorinės atminties komisijas ir jai suteikti nuolatinės komisijos statusą. Už šiuos pakeitimus balsavo 82 Seimo narai, prieš – 26, susilaikė 8 parlamentarai.

Kaip pažymima dokumento aiškinamajame rašte, pataisų rengimą paskatino siekis užtikrinti veiklos tėstinumą, kurios vieną iš pagrindinių uždavinii yra vykdysti efektyvų valstybės istorinės atminties išsaugojimo ir iprasminimo politikos, pasipriešinimo okupacijoms, laisvės kovų dalyvių bei nuo okupacijų, SSRS vykusios agresijos metu nukentėjusių asmenų politikos įgyvendinimą Lietuvoje, tel-

kiant valstybės, savivaldybių, mokslo, mokymo ir kitų institucijų, nevyriausybinių organizacijų, užsienyje gyvenančių lietuvių bendruomenių bei išeivių iš Lietuvos atstovus, taip pat pavienių istorinės atminties išsaugojimo ir iprasminimo, pasipriešinimo okupacijoms, laisvės kovų ekspertų iniciatyvas. „Tai padėtų efektyviau, sparčiau spręsti klausimus susijusius su Lietuvos istorija, istorinės atminties sklaida, užtikrintų koordinuotą informacijos visuomenei teikimą iš valstybės institucijų bei tradicijų tėstinumą, siekiant koordinuoto istorijos įamžinimo“, – teigama dokumente.

„Tremtinio“ inf.

R.Morkūnaitė-Mikulėnienė: „Amazon“ turėtu nepardavinėti prekių su sovietine simbolika

Seimo Tėvynės sajungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD) frakcijos seniūno pavaduotoja Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė kartu su Europos Parlamento nariais Sandra Kalniete (Latvija) ir Tunne Kelam (Estija), Estijos parlamento nariais Tarmo Kruusimae ir Raivo Aeg, praėjusi ketvirtadienį pranešė kreipėsi į internetinės prekybos tinklo „Amazon“ vadovus. Politikai pažymi, kad šios įmonės internetinėje parduotuvėje parduodami marškinėliai bei kiti gaminiai su sovietine simbolika ir ragina nutraukti prekybą jais.

„Kreipimesi išreiškiamas gilus susi-

rūpinimas dėl to, kad „Amazon“ internetinės prekybos tinklas suteikia platformą tokų prekių gamintojams, kurių negerbia sovietinio totalitarinio režimo aukų atminimo. Politikų išsiskiriančiu, prekyba tokiais gaminiais žeidžia Baltijos valstybių gyventojų, patyrusiu totalitarizmo represijas, jausmus“, – rašoma žiniasklaidai išplatintame pranešime.

Politikai primena, kad „Baltijos šalyse, ištrūkusiose iš pusę amžiaus trukusios sovietinės okupacijos bei kitose valstybėse, sovietinė simbolika yra draudžiama, kaip draudžiama ir kito totalitarinio režimo, nacistinė

simbolika“.

Seimo narė R.Morkūnaitė-Mikulėnienė teigia, kad į „Amazon“ kreiptasi dėl produkcijos, kuria esą iš esmės siekiama pasipelnyti, „nepaisant milijonų sovietinio režimo represijų aukų ir visų, kas išgyveno kankinimus, kalinimus, tremtis, jų artimųjų ir palikuonių patircių“.

„Totalitariniai režimai – blogis, kuriame pateisinimo nėra. Todėl tokslengvabūdiškas sovietinės simbolikos naujojimas komerciniams tikslams yra netik moraliai ir etiškai nepateisinamas, bet taip prisidedama ir prie totalitario režimo nusikaltimų neigimo, sovie-

tinės imperijos idealizavimo“, – sakė Seimo narė.

Anot kreipimasi pasirašiusių Baltijos šalių politikų, tokios simbolikos naudojimas žeidžia ir Baltijos šalių išeivijos diasporą Jungtinėse Amerikos Valstijose. Taip pat jie primena, kad lapkričio 6 dieną, Jungtinėse Amerikos Valstijose minint valstybinę komunizmo aukų atminimo dieną, Baltieji rūmai išplatino prezidentinių pranešimą, aukščiausiu valstybiniu lygiu pagerbiant 100 milijonų gyvybių nusinešusiu komunistinių režimų aukas.

„Tremtinio“ inf.

Biržų filialui – 30 metų

balandžio 19 dieną Erenos Aukštuolienės ir Vytauto Linkevičiaus iniciatyva suburtas tremtinių choras. Chorui sutiko vadovauti tuomet jauna mokytoja Laima Aukštuolienė.

Filialo šventės išvakarėse „Lietuvos 100-mečio“ ažuolų giraitėje tremtiniai, kartu su Biržų „Sėlos“ muziejaus darbuotojais, šauliais ir kariais savanoriais pasodino ažuoliuką. Šventiniai

renginiai, skirti pažymėti filialo 30-metį, prasidėjo šv. Mišiomis Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje. Po šv. Mišių eiseną patraukė į Biržų pilį. Pilies salėje renginį vedė Biržų rajono vicemerė, buvusi tremtinė Irutė Varzinė. Buvusius tremtinius sveikino Seimo narys Viktoras Rinkevičius, KASP 509 lengvųjų pėstinkų kuopos vadas kapitonas Modestas Lapienis,

šaulių kuopos jaunieji šauliai buvusiems tremtiniams įteikė pasižadėjimą juos remti ir testi darbus, išsaugant istorinę atmintį. Skambėjo „Tremties aidių“ choro atliekamos patriotinės dainos. Susirinkusieji sveikino filialo pirmininkę asmeninio jubiliejaus proga. Po renginio visi susirinko pabendrauti prie arbato puodelio.

Vidutis ŠEŠKAS

Ivykiai, komentarai

Kas galima Jupiteriui, negalima jaučiui, – sakydavo romėnai

Dar nė 10 metų nepraejo nuo tragedijos įvykio Smolensko padangėje – tuo metu kartu su 96 žmonėmis betūdamas sudužo Lenkijos vadovybė į Katynės minėjimą gabėnės lėktuvą. Žuvo Lenkijos prezidentas L. Kačinskas su žmona Marija, ginkluotujų pajėgų generalinio štabo vadas generolas Francišekas Gagoras ir užsienio reikalų viceministras Andžejus Kremeris, buvęs pasakutinis Lenkijos prezidentas trempyje Ryčardas Kačorovskis, Seimo pirmmininko pavaduotojas Jeržis Šmaidžinskis, Senato pirmmininko pavaduotojas Kristofas Putra, Lenkijos tautos atminties instituto pirmininkas Janušas Kurtyka, Nacionalinio saugumo biuro viršininkas Aleksandras Ščygla, kariuomenės lauko vyskupas divizijos generalas Tadeušas Płoskis, kariuomenės ortodokšų ordinaras arkivyskupas brigados generalas Mironas Chodakovskis, nacionalinio banko vadovas Slavomiras Skžypekas, įstatymų leidėjės Izabela Jaruga Novacka ir Jolanta Šymańek-Dereš, valstybės sekretorių Pavlovas Vypychas, prezidento kanceliarijos vadovas Vladislavas Stasiakas, valstybės sekretoriaus pavaduotojas Mariušas Handzlikas, Kovos ir kančių paminklų apsaugos tarybos sekretorius Andžejus Pževoznikas, partijos „Teisė ir teisingumas“ deputatai Pžemislavas Gosiekis ir Zbignevas Vasermanas ir kiti. Žodžiu, Lenkija akimirk-

niu prarado politinį šalies elitą.

Ši tragedija nebūtų susilaikusi tiek dėmesio, jei ne faktas, kad tai įvyko Rusijoje. Avarijos priežastimi rusai įvardijo blogas oro sąlygas, aukštus medžius ir lainerio pilotų braviūriškumą. Deja, lėktuvo nuolaužas tyrė patys rusa, katastrofos vietoje, be abejo, jie pirmieji atsidūrė, todėl pasitikėti oficialia Rusijos ekspertų pateikta versija mažai kas patikėjo. Tad nenuostabu, kad Lenkija siekė išsiaiškinti, kas visgi nutiko, ir prezidentas Jaroslavas Kačinskis (žuvusiojo prezidento L. Kačinskio brolis-dvynys) tyrimą atnaujino. Tiesa, galimybės tyrimo ribotos, nes, pasak žiniasklaidos, Lenkija neatgavo lėktuvo nuolaužą. Taigi neteko girdėti, kokie visgi lenkų atnaujinti tyrimo rezultatai, tačiau, negalutinais duomenimis, teigama, kad lėktuvas sprogo ore, dar iki tos akimirkos, kai užkabino medžius... Rodyti pirstais, kas taip galėjo padaryti, dar anksti, tačiau nėra abejonių, jog tai Rusijos darbas. Tai jau būtu ne šiaip tarptautinis skandalas, bet akivaizdus faktas, kad Rusija prieš Lenkiją kariauja net nebe hibridinį, o tikrą karą. Kaip bebūtų, laikas vis vien atskleis ir šią paslapṭį.

Kodėl apie tai kalbame? Ogi todėl, kad mūsų padangėje irgi įvykis, tik jis, palyginti su Lenkijos tragedija, téra apgailėtinės skandaliukštis, susijęs ir su lėktuvu, ir su Prezidente, tai yra

Dalia Grybauskaitė lapkričio 18 dieną turėjo skristi į Rygą, kur būtų dalyvavusi Latvijos nepriklausomybės šimtmecio renginiuose. Deja, kaip paaiškėjo, Prezidente išskristi nepavyko, nes sugedo lėktuvas „Spartan“ (tai karinių oro pajėgų orlaivis, pasak kariuomenės atstovų, sugedo aukštimatis). Broliukai latviai liko nepagerbti mūsų Prezidentės vizito... Na ir prasidėjo! Visi, kas tik jautė kokią nors antipatią Prezidentei, puolė piktingis tokiu „nepagarbiu elgesiu brolių latvių atžvilgiu“ ir aiškinti, kokias alternatyvias būdais nuvažiuoti Rygon ne-pasinaudojo D. Grybauskaitė. Prezidentas į LR prezidento postą G. Nausėda net dviratį prisiminė...

Nesiimime svarstyti, ar čia prezentas tokį supratimą apie valstybės vadovo keliavimo ypatumus turi, ar su humoru striuka, bet faktas yra tai, ką jis pasakė, ir kad pralaikusi porą valandų, mūsų delegacija su Prezidente priešakyje turėjo atsisakyti kelionės į Rygą. I priekaištus, kodėl Prezidentė nesėdo į automobilį, atsakė prezidentūros atstovas, priminės, kad bet kuris valstybės vadovės vizitas į užsienį susijęs su asmens apsaugos įvairiai reikalavimais (pavyzdžiu, reikia suderinti su tos šalies saugos tarnybomis leidimus apsauginių ginklams, pasikeitimais apsauga ir taip toliau). Deja, kaip galima spręsti iš „visažinių“ komentato-

rių, sejančių pasipiktinimą viešojoje erdvėje, valstybės vadovas niekuo nesiskiria nuo moterėlės, sumanios į Rygos turgų nuvežti parduoti kiaušinių, todėl stabdančios pakeleivingas mašinas... Keista, kad ir G. Nausėda tarp jų atsidūrė!

Kažkas iš Seimo narių atkreipė dėmesį, kad metas būtų palikti karinę aviacią tiesioginei paskirčiai, o valstybės vadovas įsigytį specialiai tam skirtą lėktuvą. Mintis teisinga, bet vėl nenustebkime, jei pasigirdus ketinimams pirkti tokį lėktuvą, pasigirs ir pasipiktinusiu choras, neva, „prezidentai gali ir dviračiu nuvažiuoti“. O juk planų įsigytį prezidentinį lėktuvą jau būta, ir jie nebuvu sutiki su entuziazmu. Kita vertus, prisiminkime, kaip Prezidentė kartą skrido „Ryanair“ lėktuvą lyg paprasta keleivė? Tai tada turbūt patys veikėjai piktinosi, kad, girdi, nesolidu taip elgtis valstybės vadovui.

Gal visgi palikime tai spręsti valdžios žmonėms, atsakingiems už valstybės vadovų keliones ir nesubékime smerkti, kad kažkas kažkur nenuvyko sugedus lėktuvui. Beje, kitą dieną užsienyje užstrigo Vyriausybės vadovas Saulius Skvernelis – ironiška, bet dėl tos pačios priežasties – sugedo lėktuvą. Tiesa, ši kartą tai reisu skraidančio orlaivio gedimas. Briuselis ne Ryga – dviračiu neparminsi greitai,

Gintaras MARKEVIČIUS

Rasa Baškienė: Vaikų apsaugos reformos spindesys ir skurdas

Viešojoje erdvėje pasirodė peticija, reikalaujanti surengti apkaltą LR Seimo narei Dovilei Šakalienei, kuri, pasak peticijos iniciatorių, manipuliuodama visuomenės nuomone ir organizuodama spaudimą Seimo nariams per žiniasklaidos priemones, pažeidė Seimo nario priesaką gerbti ir vykdysti Lietuvos Respublikos Konstituciją.

Ar peticijos autorai prisimena, kad 2017 metų vasario 14 dieną Seimas vienbalsiai pritarė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pataisoms, apibrėžusioms smurtą prieš vaikus? Ir ne Seimo narės Dovilės Šakalienės menamos manipuliacijos ir spaudimas 140-iųjų kolegų nulėmė tokį balsavimo rezultatą. Nulėmė tragedija, sukrėtusi visą Lietuvą, kai Kėdainiuose savo namuose mirtinai buvo sumuštas berniukas. Tuomet pati visuomenė darė didžiulį spaudimą Seimui, reikalaudama sustabdyti nesiliaujančią smurto laviną prieš pačius mažiausius visuomenės narius.

Šimet liepos 1 dieną startavusi naujoji Vaiko teisių apsaugos tvarka apnuogino tarnybų nepasirengimą ir po įstatyminių teisės aktų spragas, diskredituojančias kone visą Valstybės Vaikų teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos veiklą. Tačiau reikalaujama tik vieno nusikaltėlio galvos, ant kurios jau nupieštas taikinys. Žmonėms nėra laiko braidyti po teisės aktų brūzgynus, atsakymų jiems reikia čia ir dabar.

Vykstant tokiam šurmuliui pilkojoje zonoje lieka nepastebėtos sisteminės, nesėkmės užprogramuojančios naujo-

sios reformos spragos, apie kurias nedaug kas linkęs kalbėti. O kalbėti yra apie ką. Pasidairius po Valstybės Vaikų teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos svetainę į akis krenta įdomus dalykas: iš dylikos regioninių Vaiko teisių apsaugos skyrių vadovus turi tik penki. Likusiems vadovauja laikinai einantieji tokias pareigas. O kodėl jie „lepa“? Gal jų kvalifikacijos ir kompetencijos neatitinka keliamų reikalavimų? Gal trūksta tinkamų žmonių, gebančių vadovauti penkių ar septynių savivaldybių tinklo specialistams? Kiek laiko toks laikinumas tėsis?

Toliau – dar gražiau. Ministro įsakyme dėl kvalifikacinių reikalavimų asmenims, pretenduojantiems į VVTAI teritorinių skyrių vedėjų pareigas, įtvirtinti patys nereikliausi reikalavimai: tokiam pareigūnui nereikia turėti vadovavimo patirties (sic!). Jam pakanka turėti tik ne mažesnę kaip 1 metų darbo patirtį vaiko teisių apsaugos srityje bei 3 metų darbo patirtį viešojo administravimo ar teisės srityje. Tuo tarpu jo padaliniui – tokie, kaip vyrėnysis patarėjas, faktiškai vadovaujantis bent kelių savivaldybių vaiko teisių skyriams – privalo turėti ne mažesnę kaip 4 metų darbo patirtį vaikų teisių ar apsaugos srityje, o paprastam patarėjui taikomas reikalaivimas turėti ne mažesnę kaip 3 metų tokio darbo patirtį. Patarėjas nėra laikomas vadovu. O tarnybos teritorinio padalinio vadovui vadovavimo patirties nereikia. Tad pertvarkos vykdytojai gali raportuoti, kad sistemoje mažai va-

dovaujančių asmenų, tai yra administracinė našta sumažinta.

Teritorinio padalinio vadovui nereikia ir bent tokios patirties, kuri, pasirodo, yra būtina jo pačiam mažiausiam pavaldiniui. Tačiau net ir taip žemai nuleidus kartelę (nežinia, kokį grybą pjovę tokios reformos autorai) tinka-mų asmenų į vadovų pareigas neatsiranda, tenkinamas „lepa“, o iš 12 VVTAI tarnybos skyrių vyresnijų patarėjų turi tik Vilniaus miesto skyrius. Kitose apskritose laikinai eiti šių pareigų nepavesta niekam, o konkursai neorganizuojami, etatai neužpildomi.

Kauniečių Kručinskų šeimos atvejis atskleidė dar vieną sisteminię tarnybos dydį: pasirodo, tarnyboje pagal darbo sutartis dirba asmenys, kuriems delegeuota valstybės funkcija atstovauti vaiko teisėms arba jas ginti. Tačiau tokią funkciją gali atliliki tik valstybės tarnautojas, o ne asmuo, dirbantis pagal darbo sutartį. Tokių veikėjų, kaip Kau-no vaiko teisių apsaugos tarnybos darbuotojas T. Izmailovas, biografija gali būti itin spalvinga ir įdomi kriminalistams, tačiau jis neužkliliava priimantiems tokius įdarbą, reikalaujantį nepriekaištingos reputacijos, ypatingo jautrumo ir empatijos. Apie tai ne kartą buvo kalbėta reformos kūrėjų organizuotose darbo grupėse, tačiau išvados, kaip sužinojome, nebuvuo padarytos.

Ruošiantis naujajai reformai, gegužės mėnesį vykusiuose vidiniuose mokymuose specialistai buvo supažindinti tik su teisės aktų projektais, kurie buvo patvirtinti tik vėliau, po mokymų.

Daugiau mokymų organiuota nebuvo. Tad kokį rezultatą tokie pseudomokymai galėjo duoti?

Ta kompetencijos stoka jau ne vienam rėžia akį. Laisvos visuomenės instituto teisės ekspertas Ramūnas Aušrotas teigia, kad įsikišti į žmogaus gyvenimą būtų galima tik laikantis pro-porcingumo kriterijų. „Buvo tikėtasi, kad specialistai pagal protingumo principą mokės tą daryti. Tačiau pasirodė, kad specialistams trūksta kompetencijų, o taisylkės labai interpretatyvaus pobūdžio“.

Žmogiškieji sprendimai ir užprogramuotos sisteminės klaidos išvirsta tokiais reikalais, kaip išvirto Kaune. Ar poju įmanoma atkurti pasitikėjimą tarnyba? Ar gali bet kas joje dirbti? Ar joje dirbantieji turi su kuo pasitarti, pasikonsultuoti, kai tenka pildyti 17 lapų grėsmės lygio nustatymo anketas ir priimti sprendimą, kuris palies vaiko ir jo šeimos ateitį? Kokius atsakymus jiems gali duoti jų vadovas „lepas“, turintis dar mažiau žinių apie vaikų teises ir jų apsaugą?

Prieš kelias dienas Seime vykusiame Socialinių reikalų ir darbo komiteto posėdyje Seimo narė Monika Navickienė pasiteiravo ministro L. Kukuraičio, ar naujajai vaiko teisių apsaugos reformai pakanka pinigų. Ministeras atsakė, kad pakanka.

Tad, kur problemos?

„Priešingai nei suaugusiesiems, vaimams nereikia savęs apgaudinėti“, – kažkada pasakė J. W. Goethe.

„tsajunga.lt“

Klaipėdos tremtiniai mini organizacijos įkūrimo 30-metį

Anuo metu visoje Lietuvoje vykstantys laisvėjimo įvykių paskatino ir Klaipėdos tremtinius bei politinius kalinus organizuoti ir išsijungti į Lietuvos išlaisvinimo procesą. Didelė paskaata tam buvo įvykių didžiuosiuose respublikos miestuose Vilniuje ir Kaune. Didelį poveikį padarė 1987 metais Vilniuje organizuotas mitingas, smerkiantis Molotovo-Ribentropo paktą ir jo pasekmes, 1988 metų birželio mėn. įvykusį intelligentijos sueiga, kurios metu išteigta Sąjūdžio iniciatyvinė grupė ir kurioje buvo žymi dalis būvusių politinių kalinių bei tremtiniių.

Tremtinų organizacijos rajonuose masiškiai pradėjo kurtis po to, kai Kauno architektų namuose įvyko steigiamasis tremtinų suvažiavimas ir buvo išteigta respublikinė organizacija, pavadinta „Tremtinio“ klubu. Spalio 29 dieną įvykusiam Kauno sporto halėje daugiatūkstantiniame suvažiavime dalyvavo ir didelė grupė Klaipėdos tremtiniių.

Atgimimo viltį pajutę Klaipėdos politiniai kaliniai bei tremtiniai 1988 metų lapkričio 19 dieną susirinko į „Tremtinio“ klubo steigiamąjį susirinkimą Mokytojų namuose ir įkūrė savo organizaciją bei išrinko tarybą. Gruodžio 1 dieną taryba pirmininku išrinko buvusį tremtinį gydytoją chirurgą Adolfą Joči. I tarybą išrinkta grupė veiklių žmonių: Romas Prialgauskas, Ada Menžinskienė, Aleksandras Sakas, Jūra Latožytė, Elena Butkutė, Ona Padvarietienė ir kiti.

Kai A. Jočys dėl pašlijusios sveikatos nebegalėjo eiti pirmininko pareigų, 1989 metų spalio 20 dieną LPKTS Klaipėdos skyriaus pirmininku buvo išrinktas Julius Martišius, vėliau – Zenonas Čerkauskas ir Vytautas Mickus.

Klaipėdos tremtiniai su dideliu pakilimu ėmėsi įvairių prasmingų darbų. Taip 1990 metų birželio 14 dieną Kryžių kalne jie pastatė atminimo kryžių negrūžusiems tremtiniams atminti. Tais pačiais metais surengta kelionė į tremties vietas Sibire, iš kur parvežta 120 karstų su tremtiniių palaikais. Kelionei vadovavo Robertas Gramaliauskas.

1989 metų sausio 15 dieną buvo suorganizuotas tremtinų choras „Atminties gaida“. Jo vadove tapo docentė Genovaitė Maironienė, o nuo 1992 metų – Vytautas Saikauskas, kuris chorui vadovauja iki šiol.

1991 metais skyriaus taryba nutarė

statyti paminklą tautos kančią atminimui, buvo paskelbtas projekto konkursas, kurį laimėjo skulptorius Juozas Genevičius. Skulptūrai pastatyti miesto valdyba paskyrė skverą S. Daukanto ir E. Kanto gatvių sankirtoje, priešais pastatą, kuriame pokariu buvo įsikūrusi Klaipėdos KGB. Skulptūra buvo pastatyta iš paaukotų ir surinktų lėšų. Ji, pavadinta „Tautos kančia“, iškilmingai buvo atidengta ir pašventinta 1993 metų rugpjūčio 22 dieną. Darbams vadovavo buvęs politinis kalinas Jonas Tatoris. 1995 metais šalia skulptūros žuvusių ir kentėjusių atminimui buvo įrengtas memorialas, kuriam skyriaus nariai sunesė akmenis su tremtiniių, politinių kalinių ir laisvės kovų dalyvių vardais. Jie ir tapo memorialo pagrindu. Projekta nemokamai paruošė architektas Gytis Tiškus, darbams vadovavo tuometinis pirmininko pavaduotojas Zenonas Čerkauskas ir Povilas Mileris. 1997 metų birželio 14 dieną memorialas buvo pašventintas. Ši vieta tapo tremtinų susibūrimo įvairių švenčių, minėjimų vieta ir turistų bei miestiečių lankomu objektu.

Praėjus kuriam laikui nuo įsikūrimo, skyrius turėjo arti trijų tūkstančių narių.

Tai tik nedidelė paminėtų darbų dalis, kurią Klaipėdos tremtiniai nuveikė per tuos trisdešimt metų. Esame pasiryžę ir toliau dirbti, pirmiausia, puoselejant atminti apie tuos sunkius pokario trėmimų ir represijų metus, tautos laisvės kovas ir jų didvyrius.

Prie tremtinų organizacijos įkūrimo Klaipėdoje ypač daug prisidėjo jos nariai: Taikos Karalienės bažnyčios klebonas Bronislovas Burneikis, buvęs politinis kalinas Jonas Tatoris, parašęs knygą „Senoji Klaipėda“, politinė kalinė Ona Padvarietienė, išleidusi savo tremties eileraščių knygą „Juodoji gėlė“, ir daugelis kitų.

Klaipėdos politinių kalinių ir tremtinų sąjungos dabartiniai nariai ir toliau tėsia bei puoseleja sąjungos praeities tradicijas. Nors buvusių tikrųjų „liaudies prieš“ dėl amžiaus tarp mūsų beveik jau nėra, bet mes, antroji kartą, stengiamės įvairiomis priemonėmis skatinti jaunimą domėtis laisvės kovų istorija ir suprasti sovietinio genocido pasekmes tautai ir valstybei.

Zenonas ČERKAUSKAS,
buvęs Klaipėdos „Tremtinio“
klubo įkūrimo dalyvis

Sveikiname

Garbingo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Telšių filialo narę **Genovaitę Gražinę VENCKIENĘ**. Linkime sveikatos, Dievo palaimos, kad gyvenimas šypsotusi besiskleidžiančiais gėlių žiedais, saulės spinduliais ir artimųjų širdžių šiluma.

LPKTS Telšių filialas

*Jubiliejus – pati gražiausia šventė!
Gyvenimas – toks mielas, nuostabus,
Gražiausi metai dar nenugyventi,
Gražiausi metai tie, kurie dar bus!*

Nuoširdžiai sveikiname **80-ojo** jubiliejaus proga – **Romualdą Juozapą ARLAUSKĄ, Romualdą JANKAUSKĄ ir Aldoną STAUGIENĘ, 70-ojo – Joną BALČIŪNĄ**.

Linkime sveikatos, laimingų gyvenimo metų.

LPKTS Kauno filialas

Garbingo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Jonavos filialo narius:

Zitą DEKSNIENĘ ir Eugeniją TUTLIENĘ – 80-ojo, Juozą ASTRAUSKĄ – 75-ojo.

Nuoširdžiai linkime stiprios sveikatos, dvasios ramybės, laimingų ir džiaugsmingų metų bei Aukščiausiojo globos.

LPKTS Jonavos filialas

Jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Panevėžio filialo narius:

Gubertą ABARAVICIŪ ir Valeriją TYLIENĘ – 90-ojo, Vandą ŠIMKŪNIENĘ – 75-ojo,

Almą STRELČIŪNIENĘ – 60-ojo.

Linkime stiprios sveikatos, dvasios ramybės ir prasmingų gyvenimo metų.

LPKTS Panevėžio filialas

Padėka

Dékojame knygos „Tremties vaikai“ 4 tomo leidybai paaukojusiam

Ignui Požėlai – 100 eurų

bei Partizanų alėjos Kaune įgyvendinimo darbams paaukojusiems:

Stasei Želnienei – 30 eurų,

LPKTS Panevėžio filialo nariams – 100 eurų,

Alvyrai Žiliutei – 100 eurų,

Valerijai Šarakvosienei – 50 eurų,

Zenonui Langaičiui – 50 eurų,

Eugenijai Mažeikienei – 100 eurų,

Valerijai Dovydienei – 20 eurų,

Vilmai Balniuvienei – 30 eurų.

Visus geros valios žmones kviečiame aukoti Partizanų alėjos Kauno senosiose kapinėse statybai. Tai Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sąjungos inicijuotas projektas. Alėjos įrengimo darbai jau pradėti.

Partizanų alėją numatoma atidaryti 2019 metų vasario 16 dieną, minint 1949 metų vasario 16-osios LLKS tarybos Deklaracijos 70-metį.

Alėjos įrengimo samata – 55 tūkstančiai eurų. Šiuo metu turime 45 tūkstančius eurų, tad lėšų dar trūksta.

Aukojamas lėšas prašome pervesti į Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sąjungos sąskaitą LT537044060008103591, AB „SEB bankas“, banko kodas 70440. Daugiau informacijos www.partizanualeja.lt.

Dékojame už Jūsų gerumą!

LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė

Tauro apygardos vadas Antanas Baltūsis-Žvejys

Pabaiga.

Pradžia Nr. 42 (1304)

Minėtas partizanų apygardų vadų suvažiavimas A. Baltūsis-Žvejo iniciatyva buvo paankstintas į sausio 12 dieną. Taip buvo daroma todėl, kad jis ketino į savo rankas perimti centralizuotą visos Lietuvos ginkluotojo pogrindžio vadovybės kūrimą. Taip pat į suvažiavimą prisivilioti J. Markulį-„Erelį“, jį ištardytį ir surengti jam teismą. Tačiau ir kviečiamas į suvažiavimą Markulis neatyko, matyt, MGB patarus.

Lietuvos partizanų apygardų vadų suvažiavimas iš tikrujų įvyko 1947 metų sausio 15–16 dienomis Vilkaviškio apskrities Pilviškių valsčiaus Nadrausvės kaime pas Bronių Lietuvninką-Bitininką, Alfonso Vabalo-Gedimino bunkeryje. Pirmasis kalbėjo buvęs VGPŠ II skyriaus viršininkas A. Zaskevičius-Tautvaiša, įrodymais pagrindęs J. Markulio-„Erelį“ išdavikiską provokacinię veiklą, siūlė sparčiau ruoštis laisvės kovotojų atstovus siūsti į Vakarus, kad šie išsiaiškintų tikrają tarptautinę padėtį dėl būsimo karo galimybų, ar tikrai jie yra pasiruošę imtis priemonių, kad padėtų Lietuvai laisvės kovoje. Pritarė naujam BDPS sudarymui, siūlydamas stiprinti pogrindžio spaudą.

Savo mintis išsakė Juozas Lukša-Skirmantas, akcentavęs J. Markulio išdavystės poveikį ir susirūpinimą Hektoro dingimu, A. Vabala-Gediminąsiu siūlė kurti naują BDPS ir testi kovą. Paskutinysis kalbėjo A. Baltūsis. Jis apibendrino visų kalbėjusių išsakytais mintis ir pareiškė, kad nutariąs kurti naują BDPS, pasiūsti į Vakarus A. Zaskevičių-Tautvaišą ir J. Lukšą-Daumantą. Suvažiavimas J. Markulį pašalino iš BDPS, o Žvejį išrinko VGPŠ viršininku, A. Zaskevičius-Tautvaiša paskirtas apygardos vado pavaduotoju, tik slapyvardis pakeistas į Narimanto, nes Tautvaiša saugumui jau buvo žinomas.

Pasibaigus suvažiavimui, jo protokolai ir rezoliucija buvo išspausdinti šešiais egzemplioriais ir išsiuntinėti Didžiosios Kovos, Kęstučio, LLA Vytauto ir Vyčio apygardoms. Šis suvažiavimas buvo pirmasis žingsnis Žvejui į savo rankas perimant visų Lietuvoje veikusiu partizanų apygardų sujungimą bendrai kovai. Tuo jis nesiekė garbės sau. Jo nuomone, „vyriausia vadovybė apygardai vadovauti niekada negalės, nes ji visiškai nesiorientuoja tame rajone ir reikaluoze, kuriuos teisingai spręsti gali tik jos apygardos vadas“.

BDPS kūrimas

Neatsitiktinai A. Baltūsis-Žvejys BDPS centrui vieta pasirinko kone Lietuvos centre – Kaune, kad būtų patogu susiekti su visomis apygardomis. Tauro apygarda ypač suaktyvino savo veiklą, tam buvo 1947 metų sausio 12 dieną įkurta Birutės rinktinė. Jai vadovauti paskirtas Juozas Lukša-Skirmantas. Žvejys ketino sutelkti intelligentų branduolių – prezidiumą, kuris skleistų propagandą ir palaikytų kovotojų dvasią.

Spaudos skyriui sutiko vadovauti poetas Antanas Miškinis-Kaukas ir Vincas Bazilevičius-Taučius. V. Bazilevičius turėjo susiekti su visų Tauro apygardos periodinių leidinių leidėjais

ir vadovauti jų darbui. „Laisvės žvalgai“ talkino Vytautas Kauneckas, Jonas Boruta-Linonis aprūpino radijo imtuvu, rašomaja mašinėle ir kitomis reikalingomis priemonėmis. Informacijos skyriaus viršininku sutiko dirbtį buvęs Tauro apygardos politinio skyriaus viršininkas A. Vabalas-Gediminas.

1947 metų birželį A. Baltūsis-Žvejys pateikė BDPS prezidiumo schemą. Kaip jis rašė Žemaičių apygardos vadui Kazimierui Juzozičiui-Meteorui, tokią schemą įvesti pasiūlė anglai per igaliotinį. Laiške A. Baltūsis rašė: „BDPS privalo atstovauti tikrajų Lietuvos vyriausybę, ko negalėtų padaryti VGPŠ, tai yra gryna karinis štabas. Vakaru valstybės de facto jau pripažino mūsų BDPS tokios struktūros, kokia dabar sudaryta. BDPS privalo ir turėti teisę rašyti kitų valstybių vyriausybėms memorandumus, notas, kaip tikroji Lietuvos vyriausybę, ką pripažinta ir priima kitos užsienio vyriausybės. BDPS turėjo tvirtinti Lietuvos pasiuntinių (paskirtų Smetonas laikais) paskyrimą, ko reikalavo tų valstybių vyriausybės. Užsienio valstybės neleidžia sudaryti Lietuvos emigrantinę vyriausybę, sakydamos, kad tikroji vyriausybė yra sudaryta kovojančioje Lietuvoje BDPS vardu. Ji turi teisę leisti įstatymus, daryti įvairius sprendimus, ruošti planus ateicių ir taip toliau...

Jeigu dabar turėsime vieningą centrinę vyriausybę, tai įvykus perversmui, niekas negalės užimti mūsų vietą ir ne-išdris mums diriguoti...“

Išlikūrus BDPS buvo paskelbtas ir išplatintas atsišaukimas „Lietuviai ir liečiai!“, kuriamo rašoma: „Kovoantiliečių tauta ir jos nepriklausomybės atkūrimas buvo ir tebéra vienas svarbiausiu tarptautinės politikos klausimų. Visam pasaulyui yra žinoma, kad didžiosios tarptautinės politikos pajėgos Anglija, ypač Jungtinės Amerikos Valstijos, ne kartą oficialių asmenų lūpomis yra pripažinusios Lietuvos valstybės suverenumą ir jo atkūrimo būtinumą. Mūsų išsivadavimas ir nepriklausomybės atkūrimas užtruko ir dėl per daug susikomplikavusio Europos ir viso pasailio politinės padėties, susidariusios dėl Sovietų sąjungos kaltės... Negalima užmiršti, kad tik kovojančios tautos sulaukia paramos ir pripažinimo. BDPS prezidiumas dar kartą primena visiems lietuviams: ūkininkams, darbininkams ir intelektualams, kad kiekvienas savo darbus ierelgesi derintų su bendrai tautos siekimais ir jos išvadavimo kova. Tieki būsime verti laisvos Lietuvos, kiek mokėsim kovos kelyje išverti...“

Iki 1948 metų sausio A. Baltūsis-Žvejys buvo užmezgęs ryšius ir susirašinėjo su Dainavos, Vytauto, Dariaus ir Girėno, Kęstučio ir Algimanto laisvės kovotojų apygardų vadais, tarp jų jis jau turėjo išsiukojo autoritetą. Višos jos buvo linkusios jungtis prie Žvejų įkurtos BDPS centrinės vadovybės.

A. Baltūsis-Žvejys daug dėmesio skyrė savo vadovaujamas apygardos stiprinimui. Jis vykdė apmokymus gebėjimų vadovauti turintiems vadams, jaunesniojo puskarininkio laipsniui gauti. Mokymai vykdavo slapta, bunkeriuose. Manoma, kad tokie moky-

mai vykdavo tik Tauro apygardoje. Tam tikslui specialiai buvo įrengta ir stovykla, į kuria susirinkdavo 70–100 partizanų. Čia ilgiau kaip savaitę vykdavo mokymai su rikiuotės pratimais bei puolimo ir gynimosi taktika. Tai vykdavo netoli Kauno, Jankų-Kazlų Rūdos miškuose.

Sunku tiksliai pasakyti, kas įvyko, bet manoma, kad dėl išdavystės 1947 metų rugsėjo 12 dieną viena tokia stovyklų buvo užpulta. Apmokymai buvo nutraukti, nes prasidėjus mūšiui teko trauktis. Nelygiose kautynėse žuvo žvalgybos skyriaus viršininkas Stasys Lukša-Juodvarnis, Birutės rinktinės Žiedo kuopos būrio vadė Petras Ašmonas-Sargas ir kiti.

Pradėtų darbų pabaigtai neteko

Daug A. Baltūsis-Žvejys prisidėjo ruošiant antrą partizanų atstovų žygį į Vakarus. BDPS numatė siūsti Juozą Lukšą-Skirmantą, o vietoj Jurgio Krikščiūno-Rimvydo-Kazimierą Pyplį-Mažytį. Dar gerokai iki išvykstant, buvo paruoštas memorandumas Suvienytų Tautų Organizacijai ir Keturių Ministrų konferencijai, taip pat Lietuvos tikinčiųjų laiškas Popiežiui Pijui XII. Šiu dokumentų turinys buvo visų bendrai aptartas, o galutinę redakciją paruošė BDPS prezidiumo sekretorius, religinės kronikos vedėjas, ovéliauvyriausiasis kapelionas kun. Juozas Stankūnas-Stonys. Dokumentus įprancūzų kalbą išvertė A. Vabalas-Gediminas. Laišką popiežiuiparaše kun. J. Stankūnas-Stonys. Memorandumą pasiraše A. Baltūsis-Žvejys, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Viktoras Bazilevičius-Taučius, Antanas Miškinis-Kaukas, Antanas Kučingis-Kalvaitis ir Jonas Boruta-Linonis. Pirmejo memorandumu dalyje buvo nusiečiamas Lietuvos užgrobimo faktas, antroje – bolševikų žvériški veiksmai, trečioje – antisovietinio pogrindžio veikla (BDPS organizacijos). Memorandumas baigiamas kvietimu nuverti Lietuvoje esamą santvarką ir atkurti demokratinę santvarką.

Be minėtų dokumentų, J. Lukšą-Skirmantas ir K. Pyplys-Mažytis į Vakarus turėjo nugabenti ir laišką, skirtą Pilypui Žukauskui bei Adolfui Damšiui, aktyviems veikėjams pirmosios sovietų okupacijos metu.

Gruodžio 15 dieną penkių laisvės kovotojų grupė, nešina didelį kiekį išvisos Lietuvos surinktos informacinių ir žvalgybinės medžiagos, išvyko į Lenkiją. Sieną pereiti pavyko laimingai. J. Lukša ir K. Pyplys turėjo toliau keliauti į Vakarus, o juos lydėjė Žalgirio rinktinės vadė V. Strimas-Šurmas su

dviem partizanais turėjo grįžti atgal.

MGB, negalėdamas pakęsti A. Baltūsio iniciatyvos burti laisvės kovotojus į vieningą centrą, stengėsi kuo greičiau išsiaiškinti jo štabo buvimo vietą ir jį arba paimti gyvą, arba sunaikinti. Tai suprasdamas, Žvejys dar labiau ėmė stiprinti konspiraciją, kad išsaugotų ne tiek save, kiek savo vadovaujamos apygardos partizanus. Saugodamas juos, jis įtemptai dirbo organizacinių darbų visai savęs netausodamas.

Gaila, bet daugelio pradėtų darbų A. Baltūsui baigtis neteko. 1948 metų vasario 1 dieną, išdavus MGB agentei „Tiesai“, Žvejo gimtajame Gulbinėnu kaime, Motiejaus Baltrušaičio sodyboje, Tauro apygardos vadui su savo adjutantru Pranu Žaldariu-Šapalu ir apygardos štabo apsaugos partizanu Juozu Balsiu-Dobilu apsistojus, buvo apsupty MGB kariuomenės. Nenorėdami gyvi paklūti priešams į rankas ir neturėdami kitos išeities jie nusišovė. Manoma, kad jų kūnus okupantai išsivežė į Kauną ir jų užkasimo vieta nežinoma iki šiol...

Laisvės kovotojai didžiai įvertino Antano Baltūsio-Žvejo nuopelnus tėvynei. 1950 metų birželio 1 dieną jis buvo apdovanotas (po mirties) visų trijų laipsnių Laisvės Kovos Kryžiais (su kardais). Jis pagerbtas ir Lietuvai atkūrus nepriklausomybę – 1997 metų gruodžio 17 dieną jam pripažintas kario savanorio statusas, o 2002 metų spalio 31 dieną Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu suteiktas pulkininko laipsnis.

**Pagal
Vilmanto KRIKŠTAPONIO
medžiagą parengė
Linas KAMINSKAS**

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2019 metams

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:

1 mėn. – 2,65, 3 mėn. – 7,96, 6 mėn. – 15,91, 12 mėn. – 32,13 euro.

Istorija be „baltų dėmių“

Stasio Eišmonto-Dagiliuko LLA rezervinis būrys

Partizanų „Alkos“ rinktinės vado Juozo Venckaus-Adomaičio paliepi mu miškininkas iš Pašerkšnės kaimo Stasys Eišmontas per 1946–1947 metus subūrė apie 40 asmenų rezervinį būry iš Pašerkšnės, Skuodo-Ketūnų kaimų gyventojų.

Stasys Eišmontas palaikė ryšius su Tirkšlių ir Sedos kuopų vadu Stasiu Girta-Liotčiku (Lakūnu), taip pat su A. Gerulskiu ir Vacio Razono partizanais.

Mažeikių gimnazijoje besimokanti Tirkšlių mstl. gyventoja, „Sakalų“ štabo narė Valė Striaupytė suvedė Eišmontą su Mažeikių MGB įkurta „Siaubo“ smogikų grupe. Taip Eišmonto vyrai, manydami, jog tai yra tikri partizanai, pateko Mažeikių saugumo įtakon. „Siaubo“ smogikai planavo per Eišmonto vyrus susiesieti su „Alkos“ štabu ar net su Žemaičių partizanų apygarda ir juos sunaikinti.

Saugumas 1949 metais užverbavo Stasio Eišmonto brolį Petrą Eišmontą, gimusį 1930 metais, ir davė jam „Mėnulio“ slapyvardį.

Saugumo dokumentai liudija, jog Petras buvo aktyvus agentas, padėjęs sunaikinti partizanus Augustą Gerulskį ir Kostą Girdvainį. Tokia kaina Pet-

ras gelbėjo save ir savo šeimą nuo represijų ir tremties.

Stasys Girta-Liotčikas (Lakūnas), gimęs 1927 metais Pasruojės kaime, anksčiau su savo vyrais užpuolės Žemaičių Kalvarijos miestelį, vėliau persikelė į Žemalės mišką. Žuvus „Alkos“ štabui, būrė pavienius partizanus ir reikalavo griežtos drausmės. Rengési pulki Židikų miestelį. Kviečiamas susitikti su „Siaubo“ smogikais pasimatytu atsisakė, įtardamas, jog tai neaiškūs žmonės.

S. Girtos būtyje kurį laiką buvęs partizanas Adomas Lukošius-Spartukas, Lendrūnas prisimena: Žemalės miške 27 kvartale buvusi Stasio Girtos stovykla vadinta „Partizanų kapu“. Ten susitikdavo partizanai. Saugumas, apie tai sužinojęs, šnipams nurodžius, kasinėjo tą vietą, bet jokio užkasto partizano nerado. Tada paliko reikalavimą partizanams ateiti pasiduoti, nes esą visi ryšininkai yra žinomi. ir partizanai vis tiek būsių sunaikinti.

1949 metų lapkričio 29-osios naktį Stasys Girta ir Antanas Bernotas Pašerkšnės kaime, ties Daukanto ūkiu, pateko į „Siaubo“ smogikų pasalą. Su sišaudymo metu Stasys Girta buvo nu-kautas, o Antanui Bernotui pavyko pa-

sitraukti. Prie žuvusio S. Girtos buvo rastas automatas, du revolveriai, granata, 97 šoviniai ir įvairūs dokumentai.

Stasio Girtos kūnas buvo nufotografuotas ir pamestas prie Tirkšlių stribyno. Manoma, jog užkastas Tirkšlių žvyrdubuoje.

Po S. Girtos žūties Mažeikių saugumui nebebuvo tikslu vaidinti prieš Eišmontovyrus. Rezervinio Eišmonto būrio 22 vyrai buvo suimti.

Nors Eišmonto LLA rezervinio būrio vyrai ypatingų žygį neatliko, tačiau už „sovietinės tévynės“ išdavimą buvo žiauriai okupacinių represinių organų nubausti.

Būrio vadas miškininkas Stasys Eišmontas (Dagiliukas, Miškininkas) tribunolo Vilniuje nuteistas mirties bausme ir 1951 metų birželio 7 dieną sušaudytas.

Jo tévas Petras Eišmontas, gimęs 1897 metais Pašerkšnės kaime, nuteistas 25 metams lagerio ir 5 metams tremties.

Kolūkio pirmininkas Juozas Genys, gimęs 1905 metais Pašerkšnės kaime, miškininkas Zenonas Pocius-Klevas, gimęs 1929 metais Rupiekų kaime, ir Silvestras Jautakis-Kadagys, gimęs 1893 metais, – visi trys parodomajame teisme Mažeikiuose 1950 metų lie-

pos 29 dieną karinio tribunolo nuteisti po 25 metus lagerio ir 5 metus tremties. Silvestras Jautakis iš lagerio negrijo, mirė Irkutsko lageryje 1951 metų rugsėjo 2 dieną.

Dar po 25 metus lagerio ir 5 metus tremties buvo nuteisti Vilniuje: Anicetas Abelkis-Kadagys, gimęs 1927 metais Pašerkšnės kaime; Pranas Giedraitis-Uola, gimęs 1923 metais Žemalėje; Vladas Krolis-Darius, gimęs 1907 metais Skuodo-Ketūnų kaime; Feliksas Šverba-Sidabras, gimęs 1911 metais Lelaičių kaime; trys broliai Strazdauskai iš Skuodo-Ketūnų kaime: Kazys-Lenderis, gimęs 1921 metais, Antanas-Šerkšnas, gimęs 1927 metais, ir Valius-Maironis, gimęs 1927 metais. Broliai Valentinių: Pranas-Bijūnėlis, gimęs 1925 metais, ir Alfonsas-Uosis, gimęs 1927 metais Rupiekų kaime, Ypatingojo pasitarimo nuteisti po 10 metų lagerio.

Po 5 metus lagerio Ypatingasis pasitarimas Maskvoje nuteisė: Stasį Žakalskį, gimusį 1932 metais Kuisių kaime, Bonifacą Šukį-Klevą, gimusį 1907 metais Pašerkšnės kaime, Petrą Abelkį-Dagiliuką, gimusį 1925 metais Rupiekų kaime.

Albertas RUGINIS

Leipalingio būrio šaulys Juozas Urbonas

Vykstant kovoms su lenkais dėl Neutraliosios zonos 1920–1923 metais, ši zona buvo „niekieno žemė“, kurioje gyvenimas tapo sunkus ir pavojingas. Kadangi daugiausia gyveno lietuvių, naktiniai kaimų puldinėjimais, žmonių žudymais, sodybų deginimais, grobimais (grobė gyvulius, maisto produktus, kailius ir kailinius, vilnas, drobę, drabužius ir kita), apiplėšimais ir rekvizicijomis (javais, mësa, pinigais, pastotémis) siekta įbauginti gyventojus ir priversti pasisakyti už prijungimą prie Lenkijos valstybės. Tikėtasi, kad Lietuvos kariuojų pajęgū neginami gyventojai (Lietuva griežtai laikėsi neutralios zonos taisyklų ir iš jos išvedė savo karinius dalininkus) neatlaikys ilgai trunkančio teroro, pasijus Lietuvos apleisti ir paprašys Tautų Sajungos ar Lenkijos jų kaimus prijungti prie šios valstybės. Varviškės „respublikos“ partizanai kaskart vis labiau plėtė savo veikimo zoną.

Lenkų siautėjimai

„Kai apie 100 banditų apsupdavo kokį kaimą, jiems nesunku būdavo tiesiog į šmotelius supjaustyti mūsų kareivius“, – raše „Karo archyvas“. Visi to krašto gyventojai buvo verčiami duoti lenkų partizanams (apylinkės gyventojai juos vadino „razbaininkais“) duoklę – „daminą“. Tuos, kurie atsisakydavo ją pristatyti, nakties metu užpulda vei ir viskā atimda.

1923 metų vasario 27 dieną, 5 valandą ryto, apie 80 pëscią ir 18 raitų lenkų partizanų iš Varviškės kaimo ir Druskininkų, ginkluotų šautuvaus, kulkosvaidžiu ir granatomis, užpuolė Didžiasalio kaimą (Leipalingio valsčius). Aplėšė gyventojus ir nušovė du ūkininkus: Praną Mikelionį, Mykolo, ir Povilą Šacikauską, Simono; sužeidė:

Petronėlę Mikelioniūtę, Marijoną Lazanskaitę, Viktorą Prapiestį ir šaulį Antaną Ivanauską. Užpuolikai atėmė du arklius, nušovė karvę ir kelias kiaules. Drąsiai gindamas nuo plėšikų žuvo šaulys Juozas Urbonas, Ignas. Per užpuolimą žuvo keturi ir sužeisti trys lenkai; užpuoliama padėjo atremti 11-ojo pėstininkų Vilniaus pulko karių ir šaulių pagalba iš Leipalingio. Besitraukdami lenkų partizanai dar užpuolė ir aplėšė Diržų kaimą (Leipalingio valsčius).

Lietuvos Centriniai valstybės archyve, Lietuvos šaulių sąjungos fonde, saugomi dokumentai, kuriuose rašoma apie šaulio Juozo Urbono veiklos ir žūties aplinkybes.

Trumpa biografija

„Juozas Urbonas gyveno pas tévą, buvo dar nevedės. Jo tévas turėjo 3 margus žemės. Tévas buvo 63 metų amžiaus, motina sena ir neprigirdinti. Tévai būdami seni ir mažai žemės turėdam, negalėjo iš savo žemės pragyventi. Todėl žuvusysis sūnus Juozas éjo uždarbiauti ir maitino senus tévus.

Juozas Urbonas gimė 1903 metais Didžiasalio kaime, Leipalingio valsčiuje. Nors dar buvo jaunas vaikinas, netarnavęs kariuomenėje, bet pasižymėjo kariška drasa. Išsigalėjus neutralios zonos lenkų banditams, Juozas Urbonas dalyvavo kaip Lietuvos šaulys ne viename susirėmimė su lenkų plėšikais. Ne kartą buvo žvalgyboje tose vietose, kur slankiojo gausūs lenkų plėšikų būria.

Užpuolus lenkų plėšikams Didžiasalio kaimą 1923 metų vasario 27 dieną, narsiai éjo iš gyné savo téviškės kaimą, bet buvo užmuštas lenkų plėšikų.

Zinielas suteikė 108-o būrio valdyba. Raštvedys (parašas neiskaitomas). 1923 m. lapkričio 22 d.“

„LSS
108 būrys
1923 m. lapkričio 28 d.
LSS IX rinktinės vadui

Juozas Urbonas, Ignas sūnus, išsto j 108-ą šaulių būrį 1922 metų gruodžio 18 dieną. Žuvo nuo lenkų partizanų Didžiasalio kaime, Leipalingio valsčiuje, Seinų apskrityje 1923 metų vasario 27 dieną.

Būrio vadas J. Mizeras
Sekretorius A. Alesius.“

„LSS
1923 m. gruodžio mén.
Liudijimas

Šiuo liudijama, kad šaulys Juozas Urbonas tikrai tarnavo šauliu nuo 1922 metų gruodžio 18 dienos iki 1923 metų vasario 27 dienos.

Jis, vykdymas savo vadovybės iš Krašto apsaugos ministerijos uždavinii kovoje su lenkų partizanais ties Didžiasalio kaimu, Leipalingio valsčiuje, žuvo 1923 metų vasario 27 dieną, kas parašais ir Lietuvos Šaulių sąjungos antspaudu tvirtinama.

Liudijimas išduotas pensijai gauti.
Šaulių sąjungos viršininkas majoras (parašas)

Raštvedys adjutantas karo valdininkas (parašas).“

Leipalingio parapijos mirties metrikų 1922–1930 metų knygoje įraše apie Juozapo Urbono mirtį rašoma, kad jo tévas Ignotas Urbonas, mama – Elžbieta Keriūtė, abu gyvi. Palaidotas Leipalingio parapijos kapinėse.

1930-aisiais – Vytauto Didžiojo metais – Leipalingio valsčiaus Didžiasalio būrio šauliai, prisimindami savo kaimo karžygius, kurie žuvo 1923 metais gindami kaimą nuo banditišku lenkų partizanų puolimą, žūties vietoje nutarė

pastatyti paminklą. Šis paminklas, pastatytas 1931 metais, išliko iki mūsų dienų.

1931 metų birželio 24 dieną, minint Šaulių sąjungos dieną, paskelbtas nutarimas „Apdovanoti žuvusius dėl Lietuvos nepriklausomybės šaulius ir partizanus, pasižymėjusius tévynės gynimo ir Šaulių sąjungos kūrimo darbe“. Šaulių žvaigždės ordinu apdovanotas ir Dainavos krašte žuvę Juozas Urbonas (po mirties).

1938 metais šaulio Juozo Urbono pavardė įrašyta Kauno karo muziejaus kovose už Lietuvos Nepriklausomybę žuvusiu kriptoje, marmuro lentoje.

Gintaras LUČINSKAS

Paminklas Didžiasalio kaime 1923 metais žuvusiems šauliams

2018 m. lapkričio 23 d.

Tremtinys

Nr. 43 (1305)

7

Susēskime, sesės ir broliai

Lapkričio 13 dieną Panevėžio šv. Juozapo globos namuose vyko popietė „Susēskime, sesės ir broliai“. Globos namų gyventojų aplankytė atvyko LPKTS Panevėžio filialo atstovai, katalikų moterų draugijos narės, Trečiojo amžiaus universiteto Dvasinio tobulėjimo fakulteto senjorų grupė, „Žemynos“ progimnazijos moksleiviai. Popietė prasidėjo daina iš serialo „Giminės“. Visi ją moka – iš globos namų gyventojai, ir svečiai. Po dainos gimtadienio proga sveikinome globotinę Antaniną. Žmonės pasakojo apie savo vaikystę, jaunystę, dalijosi gyvenimo patirtimi. Ne vienas jų patyres tremti, lagerių sunkumus, išsaugojo didžiulę meilę Tėvynei. Jaudino buvusios tremtinės G. Rozenbergienės pasakoja apie gyvenimą sugrižus iš Sibiro. Žavėjo filialo pirmininko pavaduotojos M. Krasnickienės skaitomas eilės.

Pora valandų prabėgo neju-

Skelbimai

Lapkričio 25 d. (sekmdieni) 14 val. Klaipėdos bendruomenės namuose (Debrecceno g. 48) minėsime Klaipėdos pirmosios tremtinės ir politinių kalinių organizacijos įkūrimo 30-metį.

Maloniai kviečiame dalyvauti.

Lapkričio 24 d. (šeštadienį) LPKTS Panevėžio filialas minės įkūrimo 30-metį. **10 val.** šv. Mišios Kristaus Karaliaus katedroje, po jų minėjimas katedros parapijos namuose. Kviečiame dalyvauti.

Lapkričio 25 d. (sekmdieni) LPKTS Klaipėdos rajono filialas minės įkūrimo 30-metį. **12 val.** šv. Mišios Gargždų Arkangelo Mykolo bažnyčioje. **14 val.** šventinis minėjimas Gargždų kultūros centre. Koncertuos Tauragės, Klaipėdos, Mažeikių ir Gargždų buvusių tremtinės chorai.

Maloniai kviečiame dalyvauti visus buvusius tremtinius, politinius kalinius, laisvės kovų dalyvius, Rainiuose nu-kankintujių giminės, artimuosius, šeimos narius.

Lapkričio 25 d. (sekmdieni) LPKTS Telšių filialas minės veiklos 30-metį. **12 val.** Mažojoje bažnytėlėje melsimės už mirusius ir gyvus buvusius politinius kalinius, tremtinius, laisvės kovų dalyvius. Po šv. Mišių **13.30 val.** Suaugusiuojų mokyklos salėje (S. Daukanto 17) įvyks ataskaitinis susirinkimas.

Lapkričio 25 d. (sekmdieni) Kryžkalnyje (Nemakščių se., Raseinių r.) įvyks Kęstučio apygardos aukų memorialinio paminklo atidarymas ir šventinimas. **11 val.** šv. Mišias už laisvės kovų dalyvius aukos Kauno arkivyskupas emeritas Sigitas Tamkevičius ir Panevėžio vyskupas emeritas Jonas Kauneckas.

Lapkričio 30 d. (penktadienį) 17 val. Varėnos kultūros centro kino ir parodų salėje vyks LPKTS Varėnos filialo 30-ųjų metinių minėjimas. Koncertuos chorai „Varpilė“, ansambliai „Viltis“, „Kukumbalis“ ir kiti atlikėjai.

Maloniai kviečiame sajūdiečius, buvusius tremtinius, politinius kalinius, laisvės kovų dalyvius, šaulius, jų šeimos narius ir visus norinčiuosius.

Gruodžio 1 d. (šeštadienį) 11 val. Pakruojo kultūros centre vyks LPKTS Pakruojo filialo 30-ųjų metinių minėjimas. Koncertuos Pakruojo „Atžalyno“ gimnazijos ir J. Pakalnio muzikos mokyklos auklėtiniai. Po minėjimo bendrausime prie arbatos puodelio.

Maloniai kviečiame dalyvauti visus buvusius tremtinius, politinius kalinius, laisvės kovų dalyvius, jų šeimos narius, artimuosius, prijaučiančius.

Užjaučiame

Mirus buvusiai Irkutsko sr. tremtinei Valerijai Gigelienėi (1942–2018), nuoširdžiai užjaučiame artimuosius.

LPKTS Kauno filialas

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinės sąjunga

Įmonės kodas 300032645

Ats. sask. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,

Tel. (8 37) 323 204

Redaktorė Jolita Navickienė
Kalbos redaktorė Audronė Kaminskiė
Techninė redaktorė Vesta Milerienė

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

2 spaudos lankai. Tiražas 1670 egz. Kaina 0,61 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Ilsėkitės ramybėje

Vanda Petrauskaitė-Pekienė 1924–2018

Gimė ir užaugo Ukmergės aps. Pabaisko valsč. Inkilų k. ūkininkų šeimoje kartu su dvieju broliais ir trimis seserimis. Prasidėjus partizaniniams pasipriešinimui prieš sovietų okupantus, Vanda tapo DKA Plieno būrio partizanų ryšininkę ir rėmėja. 1947 m. buvo suimta ir nuteista. Kalėjo Norilsko lageryje. 1955 m. išleista į tremtij. Norilsko sukurė šeimą su to paties likimo draugu Valentiniu Pekiu. I Lietuvą grįžo 1977 m. ir apsigyveno Jonavoje. Užaugino tris sūnus. Nu-gyveno ilgą amžių, sulaukė vaikaičių ir provaikaičių. Jai buvo pri-pažintas Laisvės kovotojos statusas.

Palaidotė Jonavos miesto kapinėse.

Užjaučiame sūnus Virginijų ir Vidmantą, vaikaičius ir provaikaites, seseris Jadygą ir Genovaitę bei artimuosius.

LPKTS Jonavos filialas

Genė Vaičiūnaitė-Jurevičienė 1928–2018

Gimė Pasvalio r. Berklainių k. gausioje ūkininkų šeimoje. Anksti neteko tėvo. 1951 m. su šeima ištremta į Tomsko sr. Teguldeto r., Staro Šumilovo gyv. Dirbo miško ruošos darbus. Ištėkėjo už Juozo Jurevičiaus. Užaugino tris sūnus. Grįžę iš tremties gyvenovyro téviškėje, vėliau pas vyriausiąjį sūnų.

Palaidotė Gulbinėnų kapinėse.

Užjaučiame sūnus ir artimuosius.

Buvę Staro Šumilovo tremtiniai

Kazimiera Gedgaudaitė-Serpetauskienė 1927–2018

Gimė Tauragės aps. Šilalės valsč. Pépliškės k. ūkininkų šeimoje. Turėjo dvi seseris ir brolių. Šeima dirbo savo žemę, rėmė partizanus. 1951 m. šeimą ištrémė į Irkutsko sr. Bratsko r. Tėvas mirė tremtyje. 1957 m. motina su vaikais grįžo į Lietuvą, į savo gimtinę. Kazimiera ištėkėjo už Šerpetausko, kuris ilgus metus laukė jos grįžtančios. Užaugino sūnus Kęstutį ir Vytautą. Sulaukė vai-kaičių ir provaikaičių.

Palaidotė Šilalės parapijos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame vaikus, vaikaičius, provaikaičius ir artimuosius.

LPKTS Šilalės filialas

Stefė Rimailaitė-Lidžienė 1932–2018

Gimė Telšių aps. Žarėnų valsč. Kęgų k. ūkininkų šeimoje. Dar paauglė įsijungė į partizaninę kovą, visokeriopai rėmė partizanus, vykdė jų užduotis. 1948 m. buvo areštuota ir nuteista 25 m. kalėjimo. Kalėjo Komijoje. Mirus Stalinui, peržiūrėjus nepilnamečių bylas, Stefa iš kalėjimo paleido, bet liko tremtyje, Irkutsko sr. Bratsko r., kur gyveno ištremti tėvai. Tremtyje susipažino su Antanu Lidžiumi. Susituokė. Gimė duktė Rita. 1958 m. grįžo į Lietuvą. Apsistojo Šilalėje. Čia susilaikė dukters Dalios. Abu su vyru buvo aktyvūs sajūdininkai. Stefa buvo nuoširdi, visuomeniška. Ir rajone, ir už jo ribų noriai dalyvavo buvusių tremtinės renginiuose.

Palaidotė Šilalės parapijos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame seserį Rūtą, dukteris, vaikaičius, giminės ir artimuosius.

LPKTS Šilalės filialas

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

S P A U D O S ,
R A D I O I R
T E L E V I Z I O S
R É M I M O
F O N D A S

Lietuvos kariuomenės šimtmečio jubilieju

Prieš 100 metų, 1918 metų lapkričio 23 dieną, Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas profesorius Augustinas Voldemaras pasirašė įsakymą Nr. 1, kuriuo buvo įkurta Apsaugos Taryba ir įsakyta pradėti formuoti pirmąjį Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulką. Ši diena ir laikoma Lietuvos kariuomenės įkūrimo data ir kiekvienais metais lapkričio 23 dieną pažymime Lietuvos kariuomenės įkūrimą. Tačiau reikia prisiminti, kad Lietuvos kariuomenės kūrimosi procesas prasidėjo kiek anksciau.

Masinė mobilizacija

1914 metais prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, apie 200 tūkstančių lietuvių buvo priversti palikti Lietuvą ir pasitraukti į Rusijos gilumą. Mobilizacija į carinę Rusijos kariuomenę palietė apie 30 tūkstančių Lietuvos vyru. Jie buvo priversti kariauti su vokiečiais ir jų sajungininkais įvairių frontų apkasuose. Dar vykstant karui ir Lietuvai esant okupuotai Vokietijos kariuomenės, sąmoningiausiaiems Lietuvos karininkams, kariams buvo vykdomas kruopštus darbas dėl Lietuvos valstybingumo atkūrimo.

Šis procesas įgavo pagreitį ir susidarė geresnės sąlygos Lietuvos valstybingumo idėjai įgyvendinti, kai 1917 metų vasarą caras Nikolajus II atsisakė sosto. Vasario revoliucija Rusijoje su teikė galimybę lietuviams siekti Lietuvos nepriklausomybės ne tik Lietuvos esantiems, bet ir pasitraukusiems į Rusiją bei mobilizuotiemis į Rusijos kariuomenę. Buvo aišku, kad reikės sunkiai dirbtį, kovoti ir savo siekius parameti ginklu. Po revoliucijos Rusijos kariuomenėje pasireiškė demoralizacijos reiškiniai ir tūkstančiai karių bei dešimtys karininkų palikdavo savo dalinius ir grįzdavo namo. Lietuviai karininkai ir kariai rinkosi Peterburge, Voroneže, Vitebske, Smolenske ir kitur, nes Lietuva buvo okupuota vokiečių ir pradėjo steigtį savo lietuviškus komitetus. 1917 metų birželio 7–11 dienomis Peterburge įvyko lietuvių karių komitetų atstovų suvažiavimas, kurio metu buvo įsteigta Lietuvos karių sąjunga, išrinktas centrinis sąjungos komitetas.

Jau suvažiavime buvo kalbama apie Lietuvos valstybės atkūrimą, organizuotą grįžimą į Lietuvą ir panašiai. Po suvažiavimo imta formuoti lietuviškus dalinius, nors tik per didelį vargą buvo gautas Rusijos laikinosios Aleksandro Kerenskio vyriausybės leidimas steigti tautinius kariuomenės dalinius: atskirą lietuvių batalioną Vitebske (Gudijoje), kuriame buvo 1500 lietuvių karių. Iš pradžių vadu buvo poručikas Antanas Juozapavičius (pirmasis karininkas žuvęs Nepriklausomybės kovoje ties Alytumi), vėliau vadovavimą perėmė jaunesnysis karininkas Jonas Nastopka; Lietuvių atsargos batalioną Smolenske (Rusijoje). Jame buvo apie 500–600 lietuvių karių. Vadovavo pulkininkas Jurgis Kubilius: Rovno (Ukrainoje) lietuvių batalionas, kuriame buvo apie 700 karių. Šį batalioną organizavo karininkas Voldemaras Černeckis, vadovavo karininkas štabskapitonius Edvardas Adamkevičius; lie-

tuvių Vytauto Didžiojo batalionas Sibire (Rusijoje). Jame buvo apie 500 lietuvių karių. Vadovavo paporučikis Petras Kazilionis-Linkevičius (Linkus); Lietuvių dragūnų divizionas (nuo 1918 metų sausio 27 dienos – eskadronas) Valke ir jo apylinkėje (Estijoje). Jame buvo apie 150 karių. Eskadronui vadovavo Juozas Mikuckis; Karso tvirtovės Kaukaze artilerijos lietuvių kuopa, kuriai vadovavo poručikas Petras Gudelis; Rumunijos fronte lietuvių kariams pavyko perimti 226-ą lauko liganinę ir virš liganinės iškélé Lietuvos trispalvę. Vadovavo adm. kpt. Kazys Sabalys. Lietuviški mažesni daliniai steigėsi ir kitur.

Lietuviai kariai priešinosi bolševiku valdžiai

Lietuvių karių sąjungos centrinis komitetas buvo numatęs suformuoti atskirą lietuvių diviziją, kuri organizuotai su ginklais grįžtu į Lietuvą ir kovotų dėl laisvos Lietuvos. Tai buvo patvirtinta ir Rusijos XII armijos lietuvių karių atstovų suvažiavime 1917 metų lapkričio 3–4 dienomis Valke. Lietuvių karių sąjungos centrinio komiteto siekius į Lietuvą sugrįžti organizuotai sužlugdė 1917 metų lapkričio 7 dieną įvykęs bolševikų perversmas. Rusijos bolševikų valdžia uždraudė Lietuvių karių sąjungos veiklą ir įsteigtiems lietuviškiems daliniams buvo reikalaujama prisijungti prie Raudonosios armijos. Lietuviai kategoriškai atsisakė tai vykdyti, tuomet jiems buvo nutrauktas maisto tiekimas, prasidėjo suėmimai ir represijos.

Bene labiausiai nukentėjo Sibiro Vytauto Didžiojo lietuvių batalionas. Negalėdami grįžti į Lietuvą, lietuvių prieš bolševikus kovojo admirolo Aleksandro Kolčiako baltagvardiečių kariuomenėje. 1919 metų lapkričio 24 dieną Čerepanovo stotyje įvyko raudonųjų partizanų remiamas bolševikinis perversmas. Čia susirėmimė su bolševikais, vykdymas savo pareigą, žuvo poručikas Petras Čarneckis. Gruodžio 9 dieną bolševikai batalioną apsupo ir nunginklavo ir suėmė penkis karininkus: štabskapitoną Alfonsą Navicką, praporšiką Stasi Vytautą Kasakaitį, poručiką Joną Eiduką, praporšiką Joną Malerį ir praporšiką Broniu Šukevičių, ir tris kareivius: viršilą Vytautą Turksį, eilinį Kazį Norvilaitį ir eilinį Joną Silevičių, spiginant speigui nuogai išrengę ir be teismo sukupojo kardais.

Likę bataliono kariai prieverta buvo įtraukti į Raudonosios armijos 312-ąjį pėstininkų pulką. Tačiau lietuvių kariai nebuvome linkę kovoti bolševikų gretose ir stengėsi pabėgti iš bolševikų kariuomenės, dauguma jų grįžo į Lietuvą ir savanoriais išstojo į Lietuvos kariuomenę.

Karso lietuvių artilerijos kuopos kariai žuvo 1918 metais turkams užėmus Karso tvirtovę.

1918 metų vasario 16 dieną Vilniuje Lietuvos Taryba paskelbė Lietuvos Nepriklausomybės Aktą. Tuo metu Lietuva buvo dar okupuota vokiečių kariuomenės ir ją valdė karinė vokiečių administracija, tad lietuvių valdžios veikimas buvo labai ribotas ir vokiečių administracijos varžomas. Nepriklauso-

mybės Akto paskelbimas buvo džiaugsmingai sutiktas Lietuvos gyventojų, tačiau tai buvo tik faktinis įvykis, nes juridinio pagrindo jis neturėjo – Lietuvos valstybinis nepripažino nei Vokietija, nei sovietinė Rusija, nei kitos valstybės. Dėl pripažinimo reikėjo kovoti ne tik diplomatiniame kare, bet ir Nepriklausomybės kovų mūšiuose.

Įsteigta apsaugos komisija

1918 metų vasarą ir rudenį iš Rusijos ir kitų Pirmojo pasaulinio karo frontų sugrįžo šimtai lietuvių

Nuo užsieminių
1921 m.
Ziežmariai

karių. Jie atnaujino Lietuvos kariuomenės kūrimą, kuris buvo pradėtas Lietuvių karių sąjungos centrinio komiteto. Tai buvo svarbu jaunai Lietuvos valstybei. Prie Valstybės Tarybos buvo įsteigta Apsaugos komisija, kuri registravo sugrįžusius iš Rusijos ir kitur lietuvius karininkus ir karius, rinko karinės žinias, svarstė galimybes kariuomenei steigti, apginkluoti ir aprūpinti. Ši, dar vadinama Karo taryba, Komisija registravo ir pirmuosius savanorius.

Sis darbas buvo vykdomas slaptai, nes vokiečiai Lietuvoje dar turėjo didelę valdžią ir bet kuriuo metu galėjo tai uždrausti. 1918 metų spalio 11 dieną į Vilnių atvyko pirmieji 11 savanorių. Lapkričio 5 dieną Vokietijoje kilus revoliucijai ir pasikeitus vyriausybei, lietuviams atsirado lengvesnės sąlygos šiai veiklai vystyti plačiau.

Lapkričio 11 dieną buvo sudaryta pirmoji Lietuvos vyriausybė. Pirmuoju ministru pirmininku ir krašto apsaugos ministru buvo paskirtas profesorius Augustinas Voldemaras. Lapkričio 23 dieną jis pasirašė pirmąjį įsakymą dėl Lietuvos kariuomenės kūrimo.

Lietuvos kariuomenės kūrimosi pradžia buvo labai sunki – trūko lėšų, ginklų, aprangos, maisto. Vienas pirmųjų savanorių, dukart Vyčio Kryžiaus ordino kavalierius, buvęs krašto apsaugos ministras plk. ltn. Jonas Variakojis savo prisiminimų knygoje „4 pėstininkų Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulkas“ rašė: „Nors atrodė, kad maža vilties yra ką tik pradėjusiai kurtis ir silpnai apginkluotai ir kitkuo neaprūpintai kariuomenei atlaikti bolševikų antplūdį, bet po Lietuvos vyriausybės atsišaukimo iš visų Lietuvos kampų pra-

dėjo plaukti savanoriai, kas ant savo mylimo žirgo, kas tévo ar brolio vežamas, o kas ir pėščias su maišeliu ant pečių. Tai buvo kilniausias ir geriausias tautos elementas.

Kariuomenės kūrimosi sąlygos buvo sunkios; tarnavusiujių Rusijos kariuomenėje karininkų, gydytojų ir karo valdininkų, kurie grįžo į Lietuvą buvo nedaug ir tie išsiskaidė povis Lietuvą. Dažis jų buvo įsitrukėti į vietas administracinių, švietimo ir ūkinį darbą. Didelė dažis dar nebuvo grįžusi iš Rusijos.

Karininkų, gydytojų ir karo valdininkų mobilizacija buvo paskelbta 1919 metų sausio mėnesio 15 dieną, o naujokų gimusių 1897 metų ir 1898 metų mobilizacija buvo paskelbta tik 1919 metų kovo 5 dieną.

Visa Lietuva buvo padalyta į kelias, taip vadinamas apsaugos sritis ir tų sričių viršininkais buvo paskirti savanoriai karininkai, kurie be kitų funkcijų turėjo šaukti savanorius ir siuštį juos į organizuojamus pulkus ir batalionus.

1-asis pėstininkų pulkas pradėjo kurtis Vilniuje, bet gruodžio 17 dieną persikėlė į Alytų. Iš pradžių pulkui vadovavo karininkas J. Galvydis-Bykauskas, o kiek vėliau buvo paskirtas karininkas Antanas Juozapavičius.

2-asis pėstininkų pulkas kūrėsi pradžioje Vilniuje, o gruodžio 29 dieną persikėlė į Kauną. Pirmuoju jo vadu buvo paskirtas karininkas P. Liukšas, o po keleto dienų, būtent gruodžio 28 dieną, buvo paskirtas V. Grigaliūnas-Glovackis. 1919 metų sausio 1 dieną pulkas turėjo 150 kareivių ir 15 karininkų.

(Bus daugiau)
Paruoše Stasys IGNATAVIČIUS